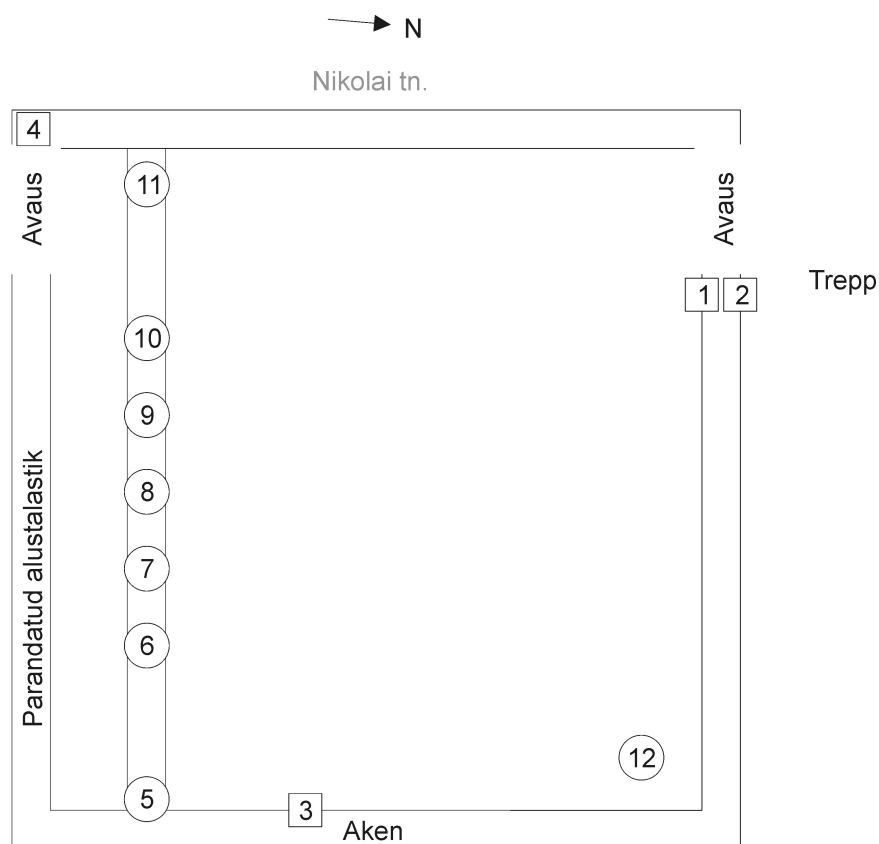

Pärnu Eliisabeti kiriku torni alusvöö ja tugipostide dendrokronoloogiline dateering

8. oktoobril 2018. a. võtsime puurproove Pärnu Eliisabeti kiriku torni alusvöö taladest ja torni lõunakülge toetavatest tugipostidest nende vanuse leidmiseks dendrokronoloogilisel meetodil (joon. 1). Eelneva info järgi pidi Eliisabeti kiriku torni sisemüür toetuma tammetaladest vööle. Kohapeal selgus talade vaatlusel kohe, et tegemist on okaspuuga. Võtsime puurproovid torni põhjakülje sissepääsu kõrval olevatest sisemisest ja välisest torni põhjakülje talast (proovid 1 ja 2), torni idakülje sisemisest talast (proov 3) ja torni läänekülje müüri lelavast talast (proov 4). Puiduproovidest puuliigi määramisel dendrokronoloogilaboris Tartus mikroskoobi abil osutusid need talavöö talad männipuiduks.

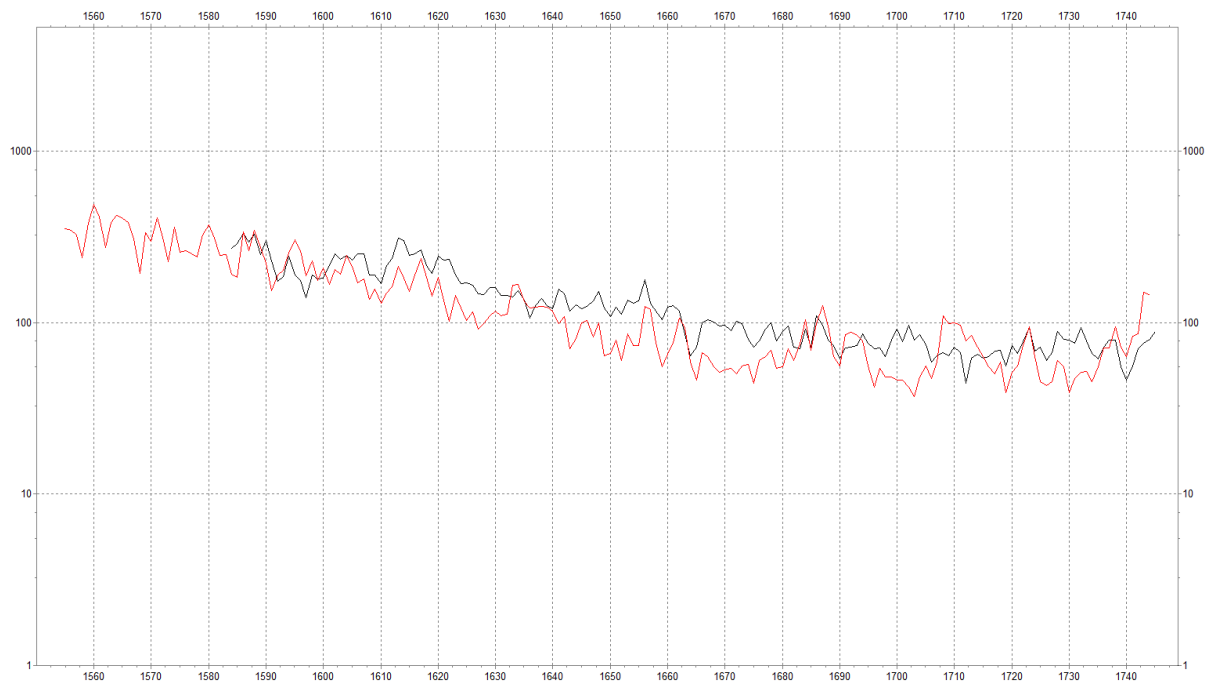

Joonis 1. Puuritud talade (ruudud) ja postide (ringid) asukohad Eliisabeti kiriku tornis.

Torni sees piki lõunakülje müüri paiknevast püstpostide reast võtsime 7 proovi (alates idapoolseimast nr. 5-11), lisaks torni kirdenurgas paiknevast üksikust postist (nr. 12). Laboris mikroskoobi abil määrasime postide puuliigi: postid 5-9 on kuusepuidust, 10-12 aga männipuidust.

Tartus dendrokronoloogialaboris mõõtsime puurproovides aastarõngaste laiused 0,01 mm ühikuis mikroskoobi Leica S4E ja mõõtmisaparaadi Lintab abil (Rinntech). Proovide aastarõngalaiuste ridu sünkroniseerisime omavahel programmis Catras (Aniol). Sarnaste aastarõngalaiustega read sai ühendada keskmisteks. Keskmistasime talavöö kolme proovi aastarõngaread keskmiseks *2epelt02* pikkusega 190 aastat; torni läänemüüri pealse tala aastarõngalaiuste rida oli teistest erinev. Torni kuusepuidust postide aastarõngalaiuste read nr. 5-9 keskmistasin reaks *2eselt04* pikkusega 112 aastat ja männipuidust postide aastarõngalaiuste read nr. 10-12 keskmiseks *2epelt01* pikkusega 135 aastat.

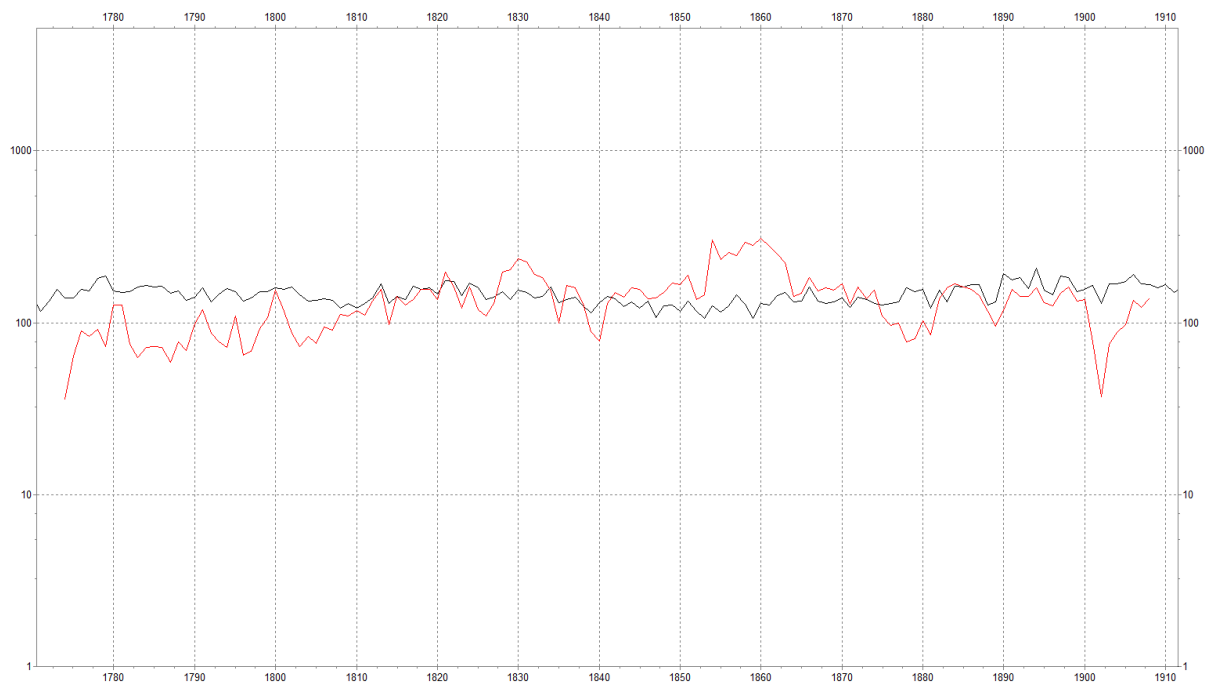
Neid keskmistatud aastarõngalaiuste ridu sünkroniseerisime Eesti männi ja kuuse võrdluskronoloogiatega programmis TSAP-Win (Rinntech). See programm leiab ridade kõige kõrgemate sarnasusnäitajate järgi uuritava rea positsiooni ajateljel. Eliisabeti kiriku tornivöö talade keskmise rea *2epelt02* dateeringuks tuli aasta **1744** (joon. 2). Siiski on võimalik, et hiliseima dateeringuga tala pinnalt oli üks aastarõngas ära kulunud. Talavöö aastarõngalaiuste keskmine on sarnane Eliisabeti kiriku vanema osa katusetalastiku männiproovide keskmisega, mille dendrokronoloogiline dateering on 1745. Seega on tornialune talavöö valmistatud samal ajal kiriku pikihoone katuse ehitusega.

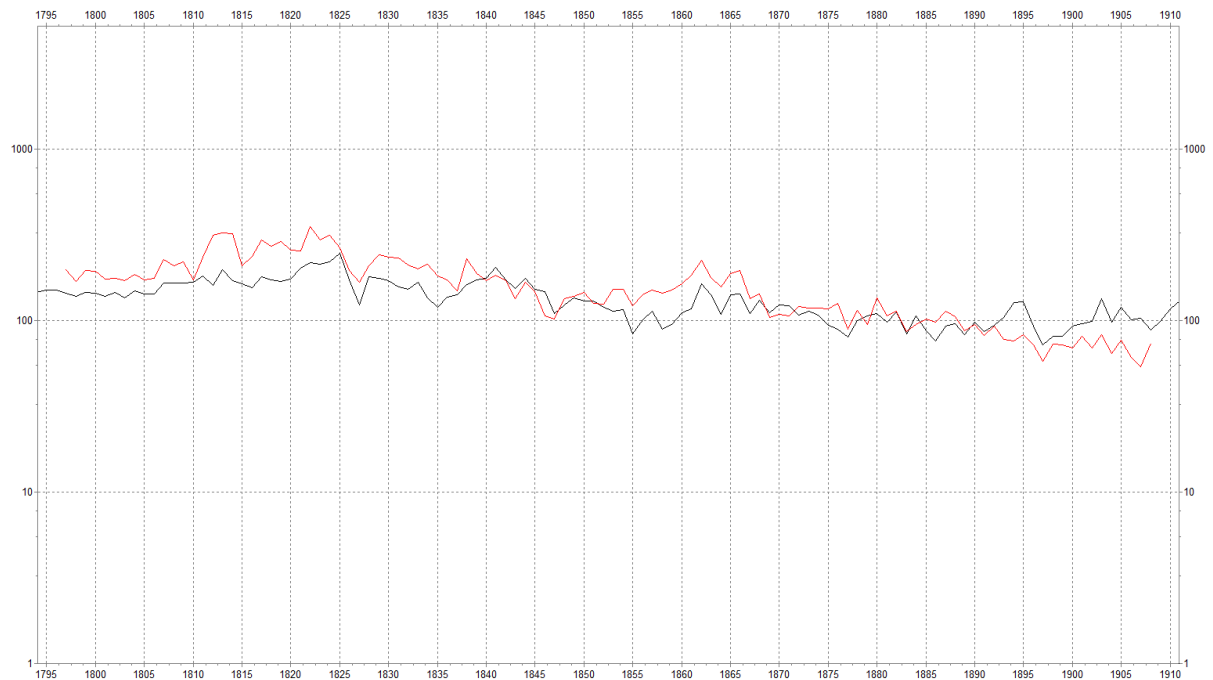
Joonis 2. Eliisabeti kiriku tornivöö männitalade keskmine *2epelt02* (proovid 1+2+3) sünkroonses positsioonis sama kiriku vanema osa pikihoone katusetalastiku keskmisega *eli2avg*. Kattuvus 161 aastat, TV = 20,3.

Talavöö läänemüüri pealne tala (nr. 4) andis teistest erineva dateeringu 1817. Kuna selle tala pinnalt on aastarõngaid kadunud, siis tuleb seda dateeringut tõlgendada kui *terminus post quem* – sellest aastast hilisem. See tala on paigaldatud võösse millalgi pärast 1817. aastat.

Torni lõunakülje kuuse- ja männipostide keskmisi aastarõngaridu sünkroniseerisime vastavalt Eesti kuuse- ja männikronoloogiatega. Nii kuuse- kui ka männipostide keskmiste aastarõngalaiuste ridade dendrokronoloogiliseks dateeringuks saime aasta **1908** (joon. 3 ja 4). Nendel postidel on koorealune puidupind säilinud. See tähendab, et postideks tarvitatud kuused ja männid kasvasid viimati 1908. aastal, misjärel nad raiuti ja tüved pandi Eliisabeti kiriku torni postideks (toore puidu kasutamise eeldusel) arvatavasti 1909. aastal.

Joonis 3. Eliisabeti kiriku torni männipuidust postide keskmine aastarõngalaiuste rida *2epelt01* (proovid 10+11+12) sünkroonses positsioonis Eesti männikronoloogiaga *3epestcr*. Kattuvus 135 aastat, TVH = 6,0.

Joonis 4. Eliisabeti kiriku torni kuusepuidust postide keskmine aastarõngalaiuste rida *2eselt04* (proovid 5+6+7+8+9) sünkroonses positsioonis Eesti kuusekronoloogiaga *3esest01*. Kattuvus 112 aastat, TV = 16,4.

Dendrokronoloogilise uuringu tulemusena selgus, et Pärnu Eliisabeti kiriku männitaladest tornivöö on tehtud pärast 1744. aastat, läänemüüri äärne tala aga lisatud millalgi 1817. a. järel.

Torni seest toetavad püstpostid on paigutatud torni pärast 1908. aastat.

6.12.2018

Alar Läänelaid, Kristina Sohar